

Erkude tunnete aeg

Eestlastel, nii nagu ka teistel Põhjala rahvastel, on aasta tähtsaimad päevad jaanipäev ja jõulud. Mõlemad pühad puudutavad meie hingekeeli, kuid eri helistikes.

Jõulumagaia on vaikne ja tõsine, kaugete aegade taha ulatuvate mõtetega. Just jõulu aegu annavad endast äkitselt märku sinu elus ammu olnud inimesed. Jõuluaegne armastus ning salajased mõttedki peidetakse pimedasse ja teki alla.

Jaanil on hoopis teised värvid. Meeled on nii ergud, et nähakse vaid käegakatsutavat. Kes silmist, see südamest! Kes leitud, see oma! Ülehomme võivad puhuda teised (põhja-) tuuled, aga tähtis on vaid täna ja praegu.

Hiljaaegu muigas in järgmist vaatepilti. Bussis istusid kaks väikest tüdrukut, kellest teine oli nii palju suurem, et ise ennast enam väikseks ei pidanud. Pisike plika ajas käed laiali ja mangus: "Teeme kalli!" Teine pööras selja. Plikake juba nõudlikumalt: "Teeme kalli!" Ja nõnda veel ja veel. Vastuseta. Ja kus siis sai kalli tahtja kurjaks! Röökimist ja puristamist jätkus terve peatusevahe!

Jah, vihkamine on armastusest vaid kukesammu kaugusel. Aga hunnitul jaaniajal ei kehti õnneks ükski (kuke)reegel – on südamete pidu!

KAJA PRÜGI

JAAANIPÄEV – Eesti suve ilusaim õis

VABAÕHUMUUSEUM

Lõuna poolt tulijatele on Eestimaa valged ööd tõeline eksootika.

Kuid ka eestlased ise ei jõua ära imestada seda ilu ja valgust, mida loodus jaanipäeva paiku meile pakub. Süda ja meel lustivad sel ajal ühes loodusega.

Jaanipäev on muistne suvepüha, ja ehkki oma tänapäeval tuntud nime on ta saanud Ristija Johannese sünnipäeva järgi, on arvatud, et varem nimetati püha ka suvisteteks (vrd setude nimetus jõuludele – talsipüha).

Jaanipäev on jõulude kõrval eestlaste tähtsaim püha, kombestik on senini säilinud palju esivanemate uskumusi ja tavasid.

*Lähme jaaniste tulele,
Jaanitulda hoidemaie,
Kirjeda koristamaie
Tuli huidab hoonetesse*

(KOERU)

Jaanilaupäeva uskumusi

Tähtsam veel kui jaanipäev ise, 24. juuni, on selle eelõhtu, jaanilaupäev, kuhu on koondunud põhiosa selle püha kommetest. Just sel õhtul süüdatakse üle maa jaanituled, mis oma soojuse ja valgusega peavad kaitsma ja tugevdama kõike, kuhu nende valgus langeb.

Jaanitulele pidi minema, muidu võis tuli omagi hoonetesse hakata. Nõiduse ja ennustamise jaoks on jaaniõhtu väga soodne – nii käidi võõralt põllult rukkipäid löikamas, et endal vili paremini kasvaks. Iga-sugu imeasju võib sel ööl näha: kuidas vanapagan metsas raha kuivatab või kuidas sõnajalg õitseb.

*Minu veike veljekene
Kui kuuli pühad tulema
Siis tõi kuused tuaje
Kased kammeri laele*

(JÕHVI)

Taimedel on jaanipäeval eriline vägi. Arvati, et jaaniaegne hein oli erilise rammuga, mistõttu hoiti seda talvel poegivatele loomadele söödaks.

Ehkki jaanipärgade punumise komme on tänapäeval Lätis rohkem tuntud kui meil, on jaanilille nimelisi taimi Eestis väga palju. Lilledel teati olevat väge ja üheksast lillist pununud pärga pea alla panes võisid neid jaaniööel oma tulevast unes näha.

Looduslike vahenditega ehiti nii iseennast kui eluhooneid: noored kased toas või ukse peal lõhnavad hästi ja loovad pidulikkusest pakatava meeleolu. Rohelisi kaseoksi on torgatud ka räästasse, ehteks kaevule.

Kasevihad tuleb kindlasti enne jaanipäeva valmis teha, siis on nende sees "üheksa rohtu" – sama keh-tib ka ravimtaimede kohta.

Järg lk 356